

Nr 34

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning angående lantbruksnämndernas avskaffande m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 93 av herr *Weiland* och herr *Andersson, Axel*, samt II: 112 av herrar *Nelander* och *Hamrin* i Kalmar, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att handläggningen av ärenden rörande jordbrukets rationalisering blir föremål för utredning syftande till lantbruksnämndernas avskaffande och överförande av deras uppgifter till andra nu befintliga organ.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för motionärernas hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har yttranden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, statens organisationsnämnd och Hushållningssällskapens förbund.

I sitt den 4 mars 1957 dagtecknade yttrande har *statskontoret* föreslagit, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Såsom stöd här för har statskontoret anfört följande.

Förslag om lantbruksnämndernas avskaffande har tidigare underställts riksdagens prövning. Vid 1953 års riksdag väcktes sålunda motionen II: 269 om utredning syftande till en fördelning av lantbruksnämndernas uppgifter på hushållningssällskapen, lantmåterimyndigheterna och eventuellt andra ifrågakommande organ. Någon sådan utredning ansågs emellertid för det dåvarande ej påkallad med hänsyn till inom jordbruksrationaliseringsutredningen och fastighetsbildningskommittén pågående arbete (SU 1953:192). Vid remissbehandlingen av motionen framhöll statskontoret bl. a., att det ej vore osannolikt, att dubbelarbete i viss utsträckning förekomme mellan de organ, som bure ansvaret för de olika verksamhetsgrenarna, samt att överhuvudtaget en viss överorganisation syntes präglja jordbruksområdet. Ämbetsverket delade därför den av jordbruksutskottet tidigare uttalade uppfattningen, att en översyn särskilt av den lokala organisationen vore av behovet påkallad.

De erfarenheter, som under senare år vunnits på området, synes icke jäva statskontorets nyss omförmälda uppfattning. I princip är statskontoret därför alltjämt av den mening, att skäl föreligger för en utredning i det av motionärerna angivna syftet. Jordbruksrationaliseringsutredningen har numera slutfört sitt arbete, dock utan att — såsom av riksdagen förutsattes — förevarande organisationsfråga upptagits till behandling. Däremot pågår arbetet inom fastighetsbildningskommittén alltjämt. I anslutning till denna utredning har uppdragits åt en särskild kommitté, 1956 års lantmåterikommitté, att företaga en översyn rörande organisationen av den av lantmåteriväsendet och kartverket bedrivna verksamheten. Såsom motionärerna erinrat har vidare igångsatts en utredning med uppgift bl. a. att närmare granska

och pröva den nuvarande gränsdragningen mellan hushållningssällskapens och lantbruksnämndernas arbetsuppgifter i fråga om upplysnings- och rådgivningsverksamheten på jordbrukets område. Mot bakgrunden av riksdagens tidigare ställningstagande anser sig statskontoret därför ej böra f. n. förorda, att någon ytterligare utredning på området kommer till stånd.

Lantbruksstyrelsen har i yttrande den 7 mars 1957 avstyrkt bifall till motionerna. Styrelsen har därvid framhållit bl. a. följande.

Till en början erinrar styrelsen om att de i motionerna berörda frågorna tidigare ingående behandlats av styrelsen i ett den 28 april 1953 till riksdagens statsutskott avgivet yttrande över en vid 1953 års riksdag väckt motion II: 269 om en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen m. m. (SU 1953: 192). Även i denna motion framfördes förslag om att de uppgifter, som ankom på lantbruksnämnderna, skulle överföras till hushållningssällskapen, lantmäteriorganisationen och andra lämpliga organ. Styrelsen framhöll i sitt yttrande, att det väl i och för sig icke skulle vara omöjligt att genomföra ett dylikt förslag, men att man icke kunde vänta sig någon besparing av en sådan omorganisation. Då därtill kom, att en dylik åtgärd skulle innebära att man enligt styrelsens mening utan vägande skäl slopade den organisationsform, som efter ingående överväganden beslutats vid 1947 års riksdag i samband med att riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken uppdrogs och enligt vunna erfarenheter visat sig vara i stort sett ändamålsenlig, hemställde styrelsen, att förslaget icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I nu förevarande motioner har — såvitt styrelsen kunnat finna — icke framförts några nya skäl av beskaffenhet att kunna föranleda ett ändrat ståndpunktstagande från styrelsens sida i denna fråga.

Styrelsen finner likväl anledning att gå in på en granskning av några av de motiv, som enligt motionärernas mening talar för att lantbruksnämnderna bör avskaffas. Motionärerna uttalar sålunda bl. a., att nämndernas arbete för den yttre rationaliseringen fått betydligt mindre omfattning än man tänkle sig i början och anför som exempel härpå att regionala planer, genom vilka nämnderna skulle påverka utvecklingen inom större områden, endast i få fall kunnat utarbetas och att detta arbete numera har fått skrinläggas. Enligt 1947 års riksdags beslut om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken ålades nämnderna vid sin tillkomst att utse planeringskommittéer för regionalplaneringen inom jordbruket och att ha överinseendet över planeringsverksamheten. Redan efter relativt kort tids erfarenhet av denna verksamhet föreslog styrelsen — i sina pelita till 1952 års riksdag — att den översiktliga planeringsverksamheten för framtiden skulle bedrivas efter i viss mån ändrade riktlinjer. Förslaget föranledde riksdagen (JoU 1952: 1, s. 9) att uttala, att nämnda verksamhet i fortsättningen i huvudsak borde bedrivas endast i den omfattning, som påkallades av mera aktuella rationaliseringsbehov. Dessa riktlinjer har sedan dess följts och vidareutvecklats. Formerna för verksamheten har sålunda ändrats och anpassas numera efter det behov, som föreligger i varje särskilt fall. Den i början försöksvis igångsatta typområdesplaneringen har numera — såsom redovisats för Kungl. Maj:t och riksdagen i samband med de senaste årens anslagsäskanden — ersatts med översiktliga utredningar rörande jordbruket, vanligen i anslutning till aktuella frågeställningar rörande näringsliv, byggnad, kommunikationer m. m. inom större områden. Dessa översiktliga utredningar har varit till stor nytta för verksamheten och har utan tvekan haft stor betydelse vid ställningstaganden i viktiga frågor. Som exempel på dylika utredningar kan nämnas utredningarna inom boråsregionen och Bo-

huslän samt den i samråd med 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning utförda skogsutredningen. Materialinsamlingen för sistnämnda utredning och bearbetningen av materialet har i allt väsentligt gjorts genom styrelsens försorg och bekostats av medel ur planeringsanslaget. I detta sammanhang kan även nämnas, att lantbruksorganisationen medverkar för klarläggande av jordbruksintressena i samband med de lokaliseringsutredningar, som arbetsmarknadsstyrelsen påbörjat inom vissa större områden.

Styrelsen finner sig vidare böra erinra om att lantbruksnämnderna under hela den tid de varit verksamma har måst arbeta med en reducerad personalstyrka, vilken från början var tänkt endast såsom ett provisorium intill dess verksamheten kommit i full gång. Omfattningen av verksamheten vid nämnderna bestämmes numera helt av storleken av de medel och antalet av de tjänstemän, som av statsmakterna ställs till förfogande för ändamålet. Verksamheten vid nämnderna har dock under årens lopp kunnat intensifieras alltmer. Gränsen för vad man på dylikt sätt kan åstadkomma i form av ökade insatser torde emellertid nu ha nåtts. Anser man i likhet med motionärerna, att de insatser nämnderna hittills gjort för främjandet av jordbrukets rationalisering icke varit tillräckliga och av denna anledning påkallar en ytterligare intensifiering av verksamheten så måste man också — och detta gäller i särskilt hög grad den yttre rationaliseringen — vara beredd att ställa ökade resurser till nämndernas förfogande i form av såväl personal som medel för den låne- och bidragsbeviljande verksamheten och att även i övrigt söka undanröja de hinder som nu finnes för en dylik intensifiering. I sistnämnda hänseende tänker styrelsen bl. a. på att — såsom även beröres nedan — lantmäteriet f. n. saknar tillräckliga resurser för att kunna tillhandagå nämnderna med service i önskvärd omfattning och verkställa de förrättningar, som aktualiseras av nämndernas aktiva verksamhet för den yttre rationaliseringen.

Styrelsen framhåller vidare, att det synes ha helt förbigått motionärerna att de speciella spörsmål rörande gränsdragningen mellan lantbruksnämndernas och lantmäteriets kompetensområden, som berörts i den av motionärerna åsyftade skrivelsen från justitieombudsmannen, numera icke längre har någon aktualitet. Ifrågovarande spörsmål — vilka för övrigt erhöi oförtjänt stora proportioner genom den uppståndelse nämnda skrivelse på sin tid åstadkom och därjämte icke hade avseende på den aktiva verksamheten för yttre rationalisering utan berörde den s. k. jordpolitiska kontrollen enligt jorddelningslagen — har nämligen beaktats vid det utredningsarbete, som föregick den nya jordförvärvslagen, och har numera genom bestämmelser i denna lag blivit reglerade på ett såvitt styrelsen kan finna på ömse håll fullt tillfredsställande sätt. I vart fall har icke några kompetens-tvister av betydelse förekommit efter lagens tillkomst.

Såsom styrelsen nyss antytt är det på flera håll förenat med betydande svårigheter för lantbruksnämnderna att på ett smidigt sätt och utan lång tidsutdräkt genomföra yttre rationaliseringsåtgärder på grund av att lantmäteriet icke har tillräckliga resurser till sitt förfogande för att någorlunda snabbt genomföra de lantmäteriförrättningar som påkallas av nämndernas projekt. Detta är ingen nyhet. Under praktiskt taget nämndernas hela tillvaro har det sålunda varit mycket svårt att få hjälp av lantmäterimyndigheterna i tillnärmelsevis den utsträckning, som varit önskvärd, och detta förhållande har tid från annan påtalats av styrelsen i olika sammanhang. Det synes styrelsen vid sådant förhållande vara föga framkomligt att söka få till stånd en intensifiering av den yttre rationaliseringen genom att låta lantmäterimyndigheterna helt laga hand om denna verksamhet. För övrigt torde det enligt styrelsen väl förhålla sig så, att tyngdpunkten inom lant-

mäteriets verksamhetsfält under de senaste årtiondena alltmer förskjutits från den rena landsbygden till tätortsbebyggelsen. Den snabba och — såvitt man kan se — för lång tid framåt fortgående tillväxten av tätorterna torde komma att ställa allt större krav på lantmäteriets personella och övriga resurser. Skulle den yttre rationaliseringen på jordbrukets område i ett sådant läge helt överflyttas till lantmäteriet, måste det befaras att denna verksamhet, som avser mera långsiktiga strävanden, kan bli eftersatt i förhållande till det ofta för stunden trängande behovet av planering och fastighetsbildning inom tätorterna. Om man vill åstadkomma en verklig effektivisering av verksamheten, torde man enligt styrelsens mening i stället få inrikta sig på att förstärka de nuvarande rationaliseringsorganens resurser och framför allt se till att ett erforderligt antal lantmätartjänster inrättas, speciellt avsedda för sådan förrättningsverksamhet, som påkallas av rationaliseringsverksamheten inom jordbruket.

I anslutning härtill framhåller styrelsen vidare, att det enligt styrelsens mening är ofrånkomligt att den yttre rationaliseringen bedrivs under sådana former, att de aktiva åtgärderna (främst inköpspolitik, låne- och bidragsverksamhet, jordförvärvsfrågor) utövas av ett organ, som företräder staten och i vilket därjämte skall ingå en stark lekmanrepresentation. Enligt styrelsen bör däremot prövningen av olika åtgärders tillåtlighet enligt lag och dömandet mellan olika intressen, d. v. s. såväl enskilda contra enskilda som enskilda contra det allmänna, handhas av andra organ. Även om ledningen av och kontrollen över de statliga åtgärderna för jordbrukets yttre rationalisering överflyttades från styrelsen till lantmäteriet måste lokalt två skilda organ fungera i nämnda båda hänseenden. Vinsten av en sådan sammanslagning skulle därför — såsom styrelsen framhållit i sitt förenämnda yttrande till statsutskottet — även i bästa fall bli ringa.

Styrelsen framhåller slutligen i detta sammanhang, att det nu pågår en snabb process, som obönhörligt leder fram till strukturförändringar av livsviktig natur för landsbygd och jordbruk. Det är då av största vikt, att de organ som sysslar med de härmed sammanhängande problemen får arbetsro. Den ständigt återkommande debatten om överflyttning av verksamheten för jordbrukets yttre rationalisering från styrelsen till lantmäteriets verksamhetsfält är föga ägnad att skapa goda förutsättningar härför och verkar ej heller gynnsamt för ett gott samarbete mellan de berörda myndigheterna.

Vad härefter angår hushållningssällskapens möjligheter att övertaga de med den inre rationaliseringen förenade uppgifterna från lantbruksnämnderna, finner styrelsen angeläget att ytterligare understryka de synpunkter på denna fråga, som framfördes i styrelsens yttrande till statsutskottet år 1953. Vid dömandet av denna fråga går det sålunda icke att bortse från att verksamheten såväl vid sällskapen som vid nämnderna undergått en betydande utökning och intensifiering efter 1947 års riksdagsbeslut. Även vid sällskapen är förhållandena numera sedan flera år tillbaka sådana att man lider stor brist på personal. På grund härav men på många håll givetvis också beroende på medelsbrist kan man icke ägna sig åt vissa viktiga uppgifter i den omfattning, som förhållandena kräver eller eljest är önskvärd. Enligt styrelsen bör särskilt understrykas, att de befattningshavare vid sällskapen, som till följd av omorganisationen år 1947 friställdes för nya arbetsuppgifter, numera erhållit sådana i en omfattning att det av omorganisationen orsakade bortfallet av arbetsuppgifter mer än väl kompenseras. Det torde därför icke föreligga någon möjlighet, att dessa befattningshavare vid en överflyttning av den inre rationaliseringen till sällskapen till någon del skulle kunna åläggas även härmed sammanhängande uppgifter utan men för sällskapens verksamhet i övrigt.

Styrelsen framhåller vidare, att det sedan år 1947 bedrivits en omfattande propaganda bland jordbrukarna för en mera allmän anslutning till hushållningssällskapet såsom en jordbrukarnas egen institution. Denna propaganda har på många håll haft en glädjande stor framgång. Det förhållandet, att sällskapen alltjämt i det väsentliga är fristående i förhållande till staten, har utan tvivel varit en viktig förutsättning för denna framgång. Vad detta betyder i fråga om ökade möjligheter att åstadkomma en i hög grad önskvärd intensifiering av sällskapens rådgivnings- och upplysningsverksamhet rörande driftsförhållandena inom jordbruket torde icke erfordra någon förklaring. Skulle till sällskapen överflyttas verksamheten med jordbrukets inre rationalisering på vilken det allmänna — med hänsyn bl. a. till storleken av de statsanslag som ställes till förfogande för densamma — måste ha ett avgörande inflytande, är det anledning att befara att sällskapens beroende av staten väsentligt ökas och att därmed frukterna av nämnda propaganda åtminstone delvis går om intet.

Styrelsen framhåller slutligen beträffande lantbruksorganisationens förhållande till lantmäteriet samt gränsdragningen mellan lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen, att det kan föreligga behov av en översyn inom vissa gränsområden för att klarlägga hur tillgängliga resurser på ömse håll skall kunna utnyttjas på bästa sätt samt i vad mån ökade resurser behöves och hur de i så fall lämpligen bör sättas in. Styrelsen har sin uppmärksamhet riktad på åtskilliga sådana förhållanden och torde efter hand som det påkallas av behovet få inkomma till Kungl. Maj:t med förslag till erforderliga åtgärder.

I yttrande den 12 mars 1957 har *statens organisationsnämnd* anfört, att den vid lantbruksnämnderna utfört endast en undersökning angående dessa myndigheters kontorsorganisation, men icke någon fullständig organisationsundersökning. Kungl. Maj:t har emellertid uppdragit åt organisationsnämnden att i samråd med 1956 års lantmäterikommitté utföra en organisationsundersökning inom lantmäteriet och rikets allmänna kartverk. Det är sannolikt, att organisationsnämnden vid fullgörandet av detta uppdrag får anledning att ingå på frågan om de organisatoriska formerna för samordnande av de uppgifter på fastighetsbildningsområdet, som ankommer på lantmäteriet och lantbruksnämnderna.

Slutligen har *Hushållningssällskapens förbund* i sitt yttrande, dagtecknat den 12 mars 1957, anfört i huvudsak följande.

De gångna årens erfarenheter har givit belägg för att den lokala organisationen av de utav det allmänna understödda åtgärderna för jordbrukets rationalisering icke i alla avseenden är fullt tillfredsställande utformad. Orsaken härtill torde främst vara att söka i det förhållandet, att olika organ handhar likartade och med varandra sammanhängande åtgärder. Särskilt påtagligt är detta för vissa av de arbetsuppgifter, som hushållningssällskapen handhar på drifrationaliseringens område och lantbruksnämnderna i fråga om den inre rationaliseringen. Under årens lopp har sällskap och nämnder visserligen genom olika anordningar, varigenom samarbetet dem emellan befrämjats, lyckats bemästra en del av olägenheterna. Men oaktat detta är bristerna utav nuvarande organisationsförhållanden sådana, att de uppenbarligen påverkar verksamhetens sammanlagda effektivitet.

I ett den 28 februari 1952 till jordbruksutskottet avgivet yttrande över väckta motioner angående sammanslagning av hushållningssällskap och lantbruksnämnder till ett organ redogjorde förbundet för de väsentligaste

nackdelarna i den befintliga organisationen samt framhöll, att driftrationaliseringen och den inre rationaliseringen som regel hörde så intimt samman, att det vore mest ändamålsenligt att de härmed sammanhängande åtgärderna handhades av ett och samma organ. Då däremot den yttre rationaliseringen omfattade spörsmål och åtgärder av annan och mera fristående karaktär, ansågs några skäl för en sammanslagning på detta område ej föreligga, utan vad som framkommit borde i stället ge anledning till en ändrad gränsdragning mellan sällskapens och nämndernas arbetsuppgifter.

Under den tid som förflutit sedan nyssnämnda yttrande avgavs har icke några förhållanden framkommit, som ger förbundet anledning att ändra sin uppfattning i berörda spörsmål. Som inledningsvis påpekats är bristerna i organisationshänseende allt fortfarande sådana, att de påverkar rationaliseringsverksamhetens effekt. En bedömning av utvecklingen på gårdar, som undergått något slag av inre rationalisering, ger således vid handen, att de vidtagna åtgärderna i många fall icke lett till den förbättring eller medfört det resultat i driftsekoniskt avseende som avsetts. Enligt förbundet får man vidare alltför ofta ett intryck av att åtgärderna i fråga icke utnyttjas på ändamålsenligaste sätt och att driften fortsätter ungefär som förut utan egentligt hänsynstagande till de förbättrade förutsättningarna. Orsaken här till torde i främsta rummet sammanhånga med att genom den rådande uppdelningen av arbetsuppgifterna mellan sällskap och nämnder många av berörda jordbrukare ej får den fortlöpande rådgivning och vägledning, som erfordras för att de skall kunna dra full nytta av den investering, som den inre rationaliseringsåtgärdens genomförande innebär.

Enligt förbundets mening skulle angivna brister i avsevärd grad kunna elimineras genom att åtgärderna i fråga om den inre rationaliseringen och driftrationaliseringen sammanfördes och gränsdragningen mellan hushållningssällskap och lantbruksnämnder ändrades på så sätt att sällskapen handhade bägge grupperna av åtgärder. Härigenom skulle vinnas den stora fördelen, att samma organ och samme befattningshavare kunde såväl medverka vid förbättringsåtgärdernas genomförande som, där så visar sig behövt, ge vägledning rörande dessas framtida utnyttjande.

I motionerna har vidare förordats, att lantbruksnämndernas arbete för den yttre rationaliseringen skulle överföras på de fastighetsbildande myndigheterna, d. v. s. lantmäteriväsendet. Enligt förbundets mening är emellertid denna gren av rationaliseringsverksamheten så omfattande och betydelsefull, att det torde vara mest ändamålsenligt, att densamma med nu gällande uppläggning alltjämt handhas av särskilda länsorgan, vari ingår representanter och sakkunskap från skilda områden och intressegrupper.

Utskottet. I motionerna I: 93 och II: 112 har yrkats, att handläggningen av ärenden rörande jordbrukets rationalisering på lämpligt sätt blir föremål för utredning. Enligt motionärerna bör utredningen syfta till lantbruksnämndernas avskaffande och överförande av nämndernas uppgifter till andra nu befintliga organ. Som motivering härför har anförts, att den nuvarande organisationen på området ger anledning till dubbelarbete och kompetenskonflikter.

Med anledning härav vill utskottet erinra om att motionsvis framförda yrkanden av liknande slag som det i de föreliggande motionerna redan tidigare vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning utan att föranleda några åtgärder. Vidare framgår av det föregående, att jordbruksupplysnings-

kommittén enligt givna direktiv har att närmare granska och pröva den nuvarande gränsdragningen mellan hushållningssällskapens och nämndernas arbetsuppgifter i fråga om upplysnings- och rådgivningsverksamheten inom jordbruket. Slutligen torde 1954 års fastighetsbildningskommitté och 1956 års lantmäterikommitté vid fullgörandet av sina uppdrag få anledning att komma in på vissa samordningsproblem på ifrågavarande område. Enligt utskottets mening föreligger icke behov av ytterligare utredning i motionernas syfte.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,
att motionerna I: 93 och II: 112 icke må föranleda någon
riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 november 1957

På jordbruksutskottets vägnar:

ANDERS PETTERSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Jon Jonsson, Bertil Andersson, Eskilsson*, Johan Persson, Kristiansson, Franzén, Hedström och Grym;

från andra kammaren: herrar Pettersson i Dahl, Gustafson* i Dädesjö, Andersson i Hyssna, Ahlsten, Sköld*, Netzen*, Agerberg*, Johanson* i Västervik, Andersson* i Långviksmon och Hedin.

* Ej närvarande vid justeringen.